S94

ŞİDDETİN SÖYLEM ÜZERİNDEN OKUNMASI: DİE WELLE (2008) FİLMİ ÖRNEĞİ

READİNG VİOLENCE THROUGH THE DİSCOURSE: THE SAMPLE OF DİE WELLE (2008) MOVİE

Özge GENÇ SÜTLÜ, Faruk AŞICIOĞLU

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, İstanbul, Türkiye

Öz. Bu çalışma, kitlelerin otoriteye itaat ve kolektif şiddete eğilimini sosyolojik boyutuyla ele alan ve sinematik bir dille anlatan Die Welle (2008) filminde yer alan sahne ve diyalogların söylem analizi yöntemi ile incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Filmde yer alan, kolektif şiddetin ve itaatin inşa aşamalarını seyirciye gösteren on üç sahne seçilmiş olup sahnelerde yer alan diyaloglar söylem analizi yöntemiyle incelenerek literatür eşliğinde değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, (1) karakterlerin temsil ettikleri kimlik, (2) karakterlerin temel söylem kalıpları ve (3) filmde işlenen karşıtlıklar (antagonist-protagonist) dahilinde analiz çerçevesi oluşturulmuş ve görsel olarak aktarılan sembollerin örtülü söylemi analiz edilmiştir. Analiz sonucunda karakterlerin temsil ettikleri kimliklerin "ılımlı, radikal, yönlendirici vd." şeklinde oluşturulduğu; karakterlerin temel söylem kalıplarının "yabancı düşmanlığı, ayrıştırıcı, çoğulcu vd." olduğu ve filmde işlenen karşıtlıkların "anarşi-otokrasi, Alman-yabancı, rasyonel-akıldışı otorite vd." şeklinde oluşturulduğu görülmüştür. En sık kullanılan görsel simgelerin ise karakterlerin kıyafetleri ve sosyokültürel arka planları aracılığıyla aktarıldığı görülmüştür. Çalışma sonucunda, söylem analizinin gerçekleştirilmesiyle söz konusu filmdeki temel iletinin açığa çıkarılması sağlanmıştır. Adli dilbilim ve söylem analizinin yöntemleri aracılığıyla film repliği veya propaganda metinleri gibi düz yazıların yanı sıra adli görüşme kayıtları ve duruşma diyalogları gibi birçok sözlü içeriğin de incelenmesinin adli süreçlere yardımcı olacağı ve akademik çalışmalara temel oluşturacağı açıktır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Kolektif Şiddet, Söylem Analizi, Adli Dilbilim

Abstract. This study was carried out with the method of discourse analysis in order to analyze the scenes and dialogues in the movie Die Welle (2008), which describes the tendency of the masses to obey the authority and collective violence with sociological dimension and conveys it in a cinematic language. Thirteen scenes in the movie that show the construction stages of collective violence and obedience to the audience were selected. The dialogues in the scenes were analyzed with the method of discourse analysis and evaluated in the light of literature. In this context, an analysis framework was created within (1) the identity represented by the characters, (2) the basic discourse patterns of the characters, and (3) the oppositions (antagonist-protagonist) processed in the film, and the implicit discourse of the visually transmitted symbols was analyzed. As a result of the analysis, it was observed that the identities represented by the characters were formed as "moderate, radical, pioneer etc."; the main discourse patterns of the characters were "xenophobic, segregationist, pluralistic, etc" and the contrasts in the film were "anarchy-autocracy, German-foreign, rational-irrational authority etc". It was also found that the most frequently used visual symbols were conveyed through the clothes and sociocultural backgrounds of the characters. As a result of the study, the main message in the movie Die Welle was revealed by the discourse analysis. It is clear that examining many oral contents such as forensic interview recordings and trial dialogues -as well as movie lines or propaganda articles- through the methods of forensic linguistics and discourse analysis will help the judicial processes and form the basis for academic studies.

Keywords: Violence, Collective Violence, Discourse Analysis, Forensic Linguistics

Giriş

Söylem ve Söylem Analizi

Söylem, en geniş tanımıyla bir nesneyi meydana getiren ifadelerin bütünü olarak ifade edilmekte olup konuşma, metin ve eylemin yanı sıra anlatıları, inanç dizilerini ve dünyayı görme biçimlerini de içermektedir (Parker, 2014). Buna göre söylem, hem anlamın hem de eylemin odağı olarak yönlendirilebilmekte ve anlam yaratma aracı olarak kullanılabilmektedir. Çoğu zaman motive edici ve/veya yönlendirici olarak görülen söylem sadece bu yönüyle dahi tarafsız olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla söylem; siyasi çıkarlar, güç ilişkileri, ideolojik konum ve retorik tarafından şekillendirilebilmektedir (Warriner ve Anderson 2017; Anderson ve Holloway, 2020).

Söylem analizi ise, Eleştirel Teorinin bilgi birikimi üzerine kurulmuş olmanın yanı sıra yapısalcı bir çerçeve içinde faaliyet sürdürmektedir. Yapısalcılık sosyal hayatı; dil, sosyoekonomik durum, hegemonun durumu gibi alt yapısal bazı ürünlerin bütünü olarak kavramsallaştıran ve insan faaliyetlerini yöneten tüm nesnel yasaları ortaya çıkarmaya çalışan bir yöntemdir (Dreyfus ve Rabinow 2012; Anderson ve Holloway, 2020). Bu noktada yapısalcılıktan beslenen "söylem analizi"ni gerçekleştiren dilbilimciler, iletişim pratiğinin altında yatan yapıları ve uzlaşımları açıklamak için (sözdizim ve anlambilimdeki gibi oluşturulmuş veya doğal olmayan örneklerin aksine) doğal olarak meydana gelen dili tanımlamaya çalışmaktadırlar (Coulthard, 2013).

Adli bilimlerde "söylem" oldukça önemli bir yer tutmakta olup, söylemin analiz edilmesi durumunda gerçeğe ulaşmanın daha mümkün hale geldiği bilinmektedir. Adli dilbilimciler söylem analizinin betimleyici tekniklerini; "konuşmacıların veya yazarların söylediklerini, dinleyicilerin veya okuyucuların duyduklarını ve mesajın yorumlanmasında bağlamın oynadığı rolü" ortaya çıkarabilmek amacıyla kullanmaktadırlar (Coulthard, 2013). Bu kapsamda söylem analizinden adli birçok olguda gerek araştırma gerek pratik uygulamalar safhasında yararlanılmaktadır. Adli görüşme ve sorgulamaların incelenmesi (Shuy, 2005), intihar notlarının gerçekliğinin tespiti (Shapero, 2011), itirafların doğrulanabilirliği (Kassin ve Gudjonsson, 2004) vb. birçok durumda çok yönlü fayda sağlayan bir yöntem olarak hayata geçirilmektedir.

Şiddet

Kişinin canını acıtmak, yaralamak, öldürmek, mala zarar vermek amacıyla güç kullanmak; yasaya aykırı bir şekilde fiziki güç kullanmak; genelde kabul gören yasa ve ahlak ilkelerine aykırı biçimde fiziksel anlamda yok etme ve toplumsal ilişkilerde kabul edilebilirlik sınırlarını aşan zorlama eylemi olarak ifade edilen şiddet (Özerkmen ve Gölbaşı, 2010), güç ve baskı kullanmak aracılığıyla bireylere istekleri dışındaki herhangi bir şeyi yaptırmak anlamına da gelmektedir (Michaud, 1991).

Şiddetin biçimlerine ve yöneldiği hedefe göre sınıflandırılması yapıldığında, özel şiddet; şiddete maruz kalan tarafın tekil (birey) olduğu durumlarda söz konusudur. Örneğin ölümle sonuçlanan şiddet biçimi olarak cinayet, suikast veya zehirleme gibi olgular, bedensel şiddet, cinsel şiddet, intihar ve psikolojik şiddet özel şiddet kapsamında değerlendirilmektedir. Bir diğeri ise kolektif şiddet olup terör, savaş, bazı toplumsal hareketler vb. kitlesel nitelikli olgular bu şiddet türü içerisinde değerlendirilmektedir (Akkaş ve Uyanık, 2016).

Bu çalışmada da, bir film örneği üzerinden bir grup lise öğrencisinin kitlesel nitelik kazanan grup içi faaliyetlerinin ve sembolik şiddetin fiziksel şiddete dönüşümünün söylem üzerinden okunması gerçekleştirilmiştir.

Yöntem

Çalışma kapsamında filmin gidişatında temel bazı noktaları temsil eden sahneler seçilerek Tablo 1.'de görüldüğü üzere analize tabii tutulmuştur.

Tablo 1.

Sahne değerlendirmelerini örnekleyen tablo.

Sahne İçeriği	Eylem	İleti	Alt Metin
…..	……	……	……

Tabloya göre ilk aşamada belirli sahnenin içeriğinin ne olduğu açıklanmıştır. Ardından sahne içeriğindeki eylemin/karakter aktivitesinin ne olduğu saptanmıştır. Yine sahnede izleyici kitleye aktarılan iletinin/mesajın ne olduğu ise bir sonraki aşamada açıklanarak son aşama olarak sahnedeki iletinin alt metni/gizil mesajın ne olduğu açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bir boyutu olarak (1) karakterlerin temsil ettikleri kimlik; (2) karakterlerin temel söylem kalıpları; (3) filmde işlenen karşıtlıklar (antagonist-protagonist) saptanarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Söylem analizi yöntemi ile incelenmiş olan film proje haftasında öğrencilere Anarşi ve Otokrasi konularını öğretmek amacıyla konuları aralarında paylaşacak olan öğretmenlerden Wieland adlı öğretmenin Anarşi konusunu seçtiğini; ana karakterlerden olan Wenger adlı öğretmenin ise diğer alternatif olan Otokrasi konusunu seçmek mecburiyetinde kaldığının aktarıldığı sahne ile başlamıştır.

Tablo2.
Birinci sahnenin analizini içeren tablo.

Sahne içeriği	Eylem	İleti	Alt Metin
Otokrasi-Anarşi konularından birinin seçimi.	Anarşi konusunu anlatmak isteyen öğretmenin ısrarı ve bunu gerekçelendirmesi.	Anarşi konusunu bu konu için en uygun aday olan Wenger almalı.	"Rock müzik grubu tişörtü giymiş olmak, Rock müzik eşliğinde okula gelmek, 1 Mayıs etkinliklerinin tümüne katılmış olmak anarşi konusunu anlatmak için uygun aday olduğunu gösterir."

Ünlü Punk Rock grubunun isminin yazılı olduğu "Ramones" tişörtü üzerinde olan Wenger, arabasının içinde yüksek sesle dinlediği, yine aynı grubun "Rock'N' Roll High School" adlı şarkısı eşliğinde okula varmıştır. Yine Wenger, Proje haftası için konuların paylaşımı hususunda okul yöneticisine, Berlin'de kaldığı 5 yıllık süre zarfında tüm 1 Mayıslara katıldığını aktarmıştır. Disiplinli ve oldukça ketum gözüken ancak Otokrasi yerine Anarşi konusunu seçmiş olan Wieland isimli öğretmen dolayısıyla Otokrasi konusunu seçmek zorunda bırakılmış olan Wenger karakteri tanıtılmaktadır.

Tablo 3.
İkinci sahnenin analizini içeren tablo.

Sahne içeriği	Eylem	İleti	Alt Metin
Öğrencilerin su topu müsabakası.	Türk asıllı öğrenciye topun atılmaması.	Oyunun gidişatı Türk öğrenciye pas vermemek pahasına bozuldu.	"Türk asıllı öğrencinin grup/takım içerisinde görülmemesi."

Wenger'in görev yaptığı lisede yine kendisinin hakem olarak görev aldığı bir sutopu antrenmanında, Marco isimli öğrencinin, Türk asıllı bir göçmen olan Sinan'a pas vermemek pahasına oyunun gidişatını bozması, daha evvel otokrasi veya anarşi dersleri arasında seçim yapmak konusunda "*kız arkadaşı Karo hangi konuyu seçiyorsa kendisinin de onu seçeceğini*" belirten Marco'nun, apolitik olmaktan çıkıp ideolojik tavrının ortaya koyduğu bir noktaydı. Bu noktada görülmektedir ki lisedeki diğer birçok öğrenci de apolitik olmaktan oldukça uzaktır.

Tablo 4.

Üçüncü sahnenin analizini içeren tablo.

Sahne içeriği	Eylem	İleti	Alt Metin
Gece kulübünde bir grup öğrencinin politik sohbeti.	Öğrencilerin gençler ile ilgili vaziyetten şikayetçi olması.	İnternette en çok aranan kelimeler "Paris Hilton"dur.	"Gençlerin ortak hareket edebilecekleri örgütsel bir mekanizmaya ihtiyaçları olduğu."

Öğrencilerin bir arada olduğu bir gece kulübünde Dennis ve Martin isimli öğrencilerin sohbetlerinin konusunun "*gençlerin duyarsızlığı ve ortak amacın yokluğu*" olduğunu görülmektedir. Martin konuya ilişkin yorumunda, günümüzde internet arama motorlarında en çok aranan kelimelerin "*Paris Hilton*" oluşunu durumla alay eder bir üslup ile dile getirmiştir.

Tablo 5.

Dördüncü sahnenin analizini içeren tablo.

Sahne içeriği	Eylem	İleti	Alt Metin
Proje haftasının ilk dersi	Dikatatörlük üzerine sohbet edilmesi.	Almanya'da bir daha asla diktatörlük olmaz.	Diktatörlük için uygun şartların oluşturulması ile ölü olan bu mekanizma tekrar hayata dönebilir.

Proje haftası başlayıp otokrasi dersinin ilki gerçekleştiğinde, Wenger'in öğrencilerinin hemen hepsi "*Almanya'da bir daha asla diktatörlük olamaz.*" savında hemfikirdir.

Tablo 6.

Beşinci sahnenin analizini içeren tablo.

Sahne içeriği	Eylem	İleti	Alt Metin
Proje haftasının ikinci dersi	Bedenin eğitimi ve hitap üzerine öğrencilere yeni kurallar konulması	Düzen, beden terbiyesi ve saygı önemlidir.	"Nizami uygulamalar, beden terbiyesi ve hiyerarşik yapılanma sayesinde toplumun yeniden inşa edilmesi"

İkinci ders başladığında, ilk ders dağınık ve serbest bir görüntü oluşturan sıraların nizami hale getirilmiştir. Ders boyunca Wenger, kendisinden izin alınmadan konuşulamayacağını ve kendisine Bay Wenger şeklinde hitap edileceğini söylemekte, bazı öğrencileri dik oturması gerektiği, bazılarının ise kendisiyle konuşurken ayağa kalkması gerektiği üzerine uyarmaktadır.

Bu noktada, Mona isimli öğrencinin bu denli bir disiplinin lüzumsuz olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Ancak Mona'dan önce Kevin isimli öğrenci, beden egzersizlerine katılmaması dolayısıyla kurallara uymayan her üye gibi dersten ayrılması gerektiği konusunda Wenger tarafından uyarılmıştır.

Aynı sahnede, Tim isimli öğrencinin aidiyet arzusunu tatmin edecek bir grup bulduğu için dersten memnun bir şekilde çıktığı anlaşılmaktadır. Ders sonrasında dahi Wenger'e "Bay Wenger" seklinde hitap eden Tim karakteri film içerisinde tanıtılmaya başlanmıştır.

Tablo 7.

Altıncı sahnenin analizini içeren tablo.

Sahne içeriği	Eylem	İleti	Alt Metin
İki ayrı öğrencinin aileleri ile diyaloğu.	İlk öğrencinin ailesinin iletişime kapalı, diğer öğrencinin ise sınır tanımayan bir iletişim içerisinde olması.	Gençlerin her biri farklı aile yapılarından gelmişlerdir.	"Çok disiplinli veya tamamen disiplinsiz aileler otokratik eğilimleri güçlendirebilmektedir."

Tim'nin evde ailesiyle yemek masasındayken, geçirdiği güne dair bazı detayları dahi aktarmasına izin vermeyen ailesinin katı tutumu ve Karo'nun, Tim'in ailesinden taban tabana zıt gözüken disiplinsiz ailesi ile olan ilişkisi, söz konusu sahnede seyirciye aktarılmıştır.

Tablo 8.

Yedinci sahnenin analizini içeren tablo.

Sahne içeriği	Eylem	İleti	Alt Metin
Otokrasi derslerinden bir diğeri.	Öğretmenin sınıfa grup üyelerinin eşit olması ve simgesel bazı öğelere bağlı olmaları gerektiğini öğütlemesi.	Grup içerisinde her bir kişi bir başkasının eksiklerini gidermeli ve ortak bir üniforma ve simgeye bağlı kalmalıdır.	"Üniforma, amblem, yüksek dayanışma gibi unsurlar İtaatin ve kitlelerin kolektif şiddete yönelimine temel oluşturmaktadır."

Wenger'in öğrencilerin sıra arkadaşlarını değiştirmesi ve grup içerisindeki herkesin değerinin eş olduğunu belirttiği bu sahnede, grup homojenliğinin sağlanması adına Otokrasi dersinin öğrencilerinin birbirlerine eksik oldukları alanlarda yardımcı olmaları gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca, sosyal farklılıkları ortadan kaldıran ve görünürde bir birlik olunduğunun işareti olarak algılanan üniformanın gücünden bahsetmiştir. Nihayetinde tüm sınıf herkesin temin edebileceği ve grup simgesi haline gelecek olan beyaz gömleğin üniformaları olacağı konusunda hemfikir olmuştur.

Tablo 9.

Sekizinci sahnenin analizini içeren tablo.

Sahne içeriği	Eylem	İleti	Alt Metin
İki öğrencinin sınıftan bağımsız hareket etmeye başlaması	İki öğrencinin üniforma giymek ve ortak selam vermek gibi grup öğelerini reddetmesi.	Bazı öğrencilerin sınıf içerisindeki gidişattan rahatsız olması onları gruptan ayrılma sevk etmiştir.	"Dışa dönük otorite yerine içe dönük otoriteyi kabul ederek bireyler akılcı davranmış olurlar."

Bu aşamadan sonra, "Dalga" grubun ismi, Sinan tarafından tasarlanan dalga simgesi ise grubun amblemi olacaktır. Bomber ise Dalga üyelerinin diğerlerinden farklılaşması için bir başka yöntem olarak yeni bir selamlaşma biçimini ortaya atmıştır. Bu esnada otokrasi dersinin cazibesine kapılanlar yalnızca dersi seçenler olmamakla birlikte anarşi dersinden otokrasi dersine geçenler de Wenger ve öğrencilerin coşkusuna dâhil olmuşlardır.

Tablo 10.

Dokuzuncu sahnenin analizini içeren tablo.

Sahne içeriği	Eylem	İleti	Alt Metin
Tiyatro oyunu provaları.	Bir öğrencinin tiyatro oyununda figüranlıktan başrole geçmesi.	Grup üyesi olmayan kişiler yerine grup üyesi bireyler önceliklidir.	"Ön planda olmayan bireyler grup içindeki eşitlikçi mekanizma dolayısıyla öne çıkmayı/ diğerleriyle eş konuma gelmeyi başarır."

Dalga üyeleri Dalga'ya bağlılıklarını her fırsatta sergilerken Karo'nun Dalga'ya aidiyetini sorguladığı bu süreçte hazırlandıkları tiyatro oyununa katılmaması üzerine filmin başından beri silik bir karakter olarak izlediğimiz Lisa'nın Karo'nun yerine başrolü oynaması gündeme gelmiştir.

Tablo 11.

Onuncu sahnenin analizini içeren tablo.

Sahne içeriği	Eylem	İleti	Alt Metin
Sokaklara slogan ve amblem yapıştırılması.	Grup üyelerinin birlikte hareket ederek kendi slogan ve amblemlerini diğer insanların da erişebilecekleri noktalara yapıştırması.	Gruba daha fazla üye toplamak için grubun tanıtımının yapılması ve bunun için şiddete başvurulması mübahtır.	" Şiddeti bir araç olarak kullanmayanlar dahi grup içi pratikler neticesinde şiddet eylemlerinin en ön safhasında yer almaya başlayabilmektir."

Dalga üyelerinin hep birlikte duvarlara slogan yazıp Dalga amblemlerini yapıştırdıkları gece gerçekleştirilen grup faaliyetleri aynı zamanda grubun ilk eylemi olmuştur.

Dalga üyeleri plaj partisi düzenlerken Karo ve Mona, Dalga'nın durdurulması gerektiği üzerine hazırlamış olduğu broşürleri okulda muhtelif yerlere bırakarak durumun vahametine dikkat çekmeyi amaçlamışlardır. Karo, artık Dalga'nın tam karşısında bir pozisyon almıştır.

Tablo 12.

On birinci sahnenin analizini içeren tablo.

Sahne içeriği	Eylem	İleti	Alt Metin
İkinci su topu müsabakası.	Müsabaka esnasında tribün ve sahada öğrenciler ve oyuncuların birbirlerine fiziksel şiddet uygulaması.	Grubun yaşamı ve devamlılığı için her türlü yolun denenebilir.	"Son aşamada sembolik şiddet fiziksel şiddete evrilmekte ve şiddet yegane araç olarak kullanılmaktadır."

Okuldaki ikinci su topu müsabakasında öğrenciler ve oyuncular arasındaki şiddet eylemleri zirve noktasına ulaşmıştır.

Tablo 13.

On ikinci sahnenin analizini içeren tablo.

Sahne içeriği	Eylem	İleti	Alt Metin
Öğretmenin eşi ile diyaloğu.	Öğretmenin eşi tarafından uyarılması ve neticesinde çıkan tartışma.	Grup, ders amaçlı olarak grubu oluşturan öğretmeni de etkilemeye başlamıştır.	"Her hareket, doğumundan ölümüne dek geçen sürede beklenen ve amaçlanandan uzaklaşarak farklı bir yöne evrilebilir."

Maç sonrasında Wenger ve yine aynı okulda öğretmen olan eşinin tartışması neticesinde Wenger da durumun vahametini fark etmiş olacaktır.

Tablo 14.

On üçüncü sahnenin analizini içeren tablo.

Sahne içeriği	Eylem	İleti	Alt Metin
Öğretmenin tüm öğrencileri amfide toplaması.	Grubun artık dersin bitmesiyle dağıtılacağının duyurulması ve bir öğrencinin intihar etmesi.	Grubun dağıtılması bazı öğrenciler için kabul edilemez bir boyuta ulaşmıştır.	"Gruba yoğun bir bağlılık (aidiyet) grup için kendini feda etme davranışını beraberinde getirebilir."

Sonuç olarak, öğretmenin tüm öğrencileri bir araya toplayarak bu hareketi sonlandırmak istediği sahnede iki öğrencinin ölümü ile film sonlanmıştır.

Çalışmanın ikinci bir bulgusu olarak:

(1) karakterlerin temsil ettikleri kimliklerin; "ılımlı (örn: Karo), radikal (örn: Tim), yönlendirici (Örn: Wenger)";

(2) karakterlerin temel söylem kalıplarının: "yabancı düşmanlığı (örn:Marco), ayrıştırıcı (örn: Dennis), çoğulcu (örn: Mona)";

(3) filmde işlenen karşıtlıkların (antagonist-protagonist): "anarşi-otokrasi (öğrencilerin aralarında seçim yapması gereken iki ayrı ders), Alman-yabancı (Alman asıllı çoğunluk ve Türk asıllı öğrenci), rasyonel-akıldışı otorite" (Proje dersinin başında rasyonel otorite mevcutken akıldışı otoriteye evrilmiştir) oldukları saptanmıştır.

Tartışma ve Yorum

Öğrencilerin girdikleri bu proje/oyun kapsamında bir kurtarıcı edasıyla statükoya müdahale etme isteğine şahit olunan filmde, Faşizmin lidere ve itaatkârlarına yüklediği düzenleyici ve yeniden yaratıcı güç olma sorumluluğu akıllara gelmektedir. Öz (2015, s. 491)'ün ifade ettiği üzere Faşizm zaten, "*modernliğin tahrip ettiği organik, biyolojik ve kültürel bir birlik olarak toplumu 'yeniden kurmak*' amacındaydı".

Filmin başlarında öğrencilerin de hemfikir olduğu gibi Almanya'da diktörürlüğün bir daha olamayacağı (filmin ortalarından itibaren bunun tam tersini tecrübe etmeye başladıkları görülmektedir) konusunda Fromm ve Arendt farklı düşünmektedir. Fromm, Batı dünyasının otoriterliğin geleneksel formlarından kendini özgürleştirdiğini iddia eder. Bununla birlikte yine Batı dünyasının, hayatlarını etkilemesine engel olamadıkları ve onları tekrar kulluk etme riski bulunan yalıtılmış varlıklara dönüştürecek olan bir *izolasyon* tehdidi ile karşı karşıya olduklarından da bahseder (Deslandes, 2018, s. 1650). Bu noktada, Arendt de, Batı veya daha spesifik olarak Avrupa'nın, diktatörlüğü yaratacak mekanizmaları uykuda olmakla birlikte, bu uykunun derin olmadığını ve mekanizmaların canlanmaya meyilli olduğunun altını çizmektedir. Kitleleri topyekün harekete geçiren ve siyasal, sosyal, ekonomik ve hatta cinsel hayatın dahi tahakküm altında tutulabildiği totaliter rejimlerin geleceğine yönelik olarak Arendt'in görüşlerini Yazıcı (2018 s. 192) "*Nazi Almanyası ya da Stalin Rusyası tarihsel bakımdan bitmiş görünse de, totalitarizm Arendt'e göre her an yeniden hortlayabilecek bir potansiyele sahiptir*" şeklinde ifade eder. Benzer şekilde Stoetzler (2015, s. 192)'e göre de, "*Eleştirel Teori'nin kurucularını harekete geçiren itici güç, Faşizme ve otoriterizme nasıl karşı konulacağına dair pratik kaygılardı; ne yazık ki bu kaygı, günümüzde dâhi endişe kaynağı olmaya devam etmektedir".*

Filmde de aktarıldığı üzere diktatörlüğün birey üzerindeki tahakkümünün bir aracı olarak simgeleştirilen "beden" bu süreçte önem kazanmaktadır. Beden, modern toplumu inşa eden tarihsel sürecin öznesi ve nesnesi olarak sürekli bir biçimde bu süreci oluşturan unsurların etki alanındadır (Arpacı, 2016, s. 81). Beden bu denli politik olduğunda onun eğitilmesi ve nizama getirilmesi de "beden terbiyesi" ile gerçekleşecektir. Aslında sosyal hayatta dinamiklerine sıkça rastladığımız ve Türkiye'de de özellikle önem verilen bir unsur olarak erken cumhuriyet döneminde[8] karşımıza çıkan beden terbiyesinin politik bir araç oluşu filmde de bu şekilde işlenmektedir.

[8] Talimciler (2012, s. 483)'in aktardığı üzere, 1930'lu yıllardan itibaren cumhuriyet rejimi için spor, istenilen gençliğin yetiştirilebilmesinin anahtarı olarak görülmeye başlanacaktır.

Öğrencilerin öğretmenin lider olarak karizmatik niteliklerine kapılmış olduğu birçok örnek sahnenin de seyirciye gösterdiği gibi, "*Karizmatik önder bir cezbe adamıdır, etrafındakiler de onun cazibesine kapılmış bireylerdir*" (Oktay, 2003 s. 50-51-52; aktaran Ok, 2017, s. 47). Öğretmenin katı ve disiplinli tutumu neticesinde aslında "disiplin aracılığıyla güç" hayata geçirilmiş olup "*demet, sıkıca birbirine bağlı grup ya da çete*" (Etimoloji Türkçe, 2018) anlamındaki *fascio* (faşizm sözcüğünün kökeni buraya dayanmaktadır)'nun demeti oluşturan parçası olmaya başlayan öğrenciler -bilhassa Tim- kendilerini demete ait hissetmeye başlamışlardır. Öğrencilerin her türlü ders içi faaliyeti yadırgamadan hayata geçirmesinde Wenger'in "yumuşak ancak etkili" gücüne oldukça büyük bir pay düşmektedir. Tüm otorite sahipleri gibi Wenger'in öğrencilere ve biz seyircilere yansıtmaya çalıştığı şey, korkunun otoritenin kalıcılığını sağlamadığıydı. Korkunun dönüştürülmesi ve itaatin rıza temelli olması gerektiğine Fromm da şu şekilde işaret etmektedir:

"*Yalnızca kuvvetten korkmaktan kaynaklanan itaat, insan yüreğinden kaynaklanan bir itaate dönüştürülmelidir. İtaatsizlik etmeye yönelik korku taşıma yerine insan, itaat etmeye gönüllü olmalı, hatta ona gereksinim duymalıdır. Eğer bu başarılmak isteniyorsa gücün kendisi Mutlak İyilik, Mutlak Bilgelik ve Mutlak Bilgi Sahibi niteliklerini benliğinde toplamalıdır. Eğer bu gerçekleşirse, o zaman gücü ellerinde tutanlar; itaatsizliğin bir suç, itaatkârlığınsa bir erdem olduğunu herkese yayabilirler*" (Fromm, 1967, s. 14).

Adorno ve Horkheimer'ın Freudyen bakıştan temellendirmiş olduğu; otoriteden etkilenme ile manipülasyonun ilişkisini açıklayan yaklaşımı, özellikle öğrencilerden Tim'in mevcut durumdaki konumunu örneklendirmek açısından oldukça anlamlıdır:

> "T*emsil edilememiş id, politikacılar, medya şirketleri ve karizmatik liderlerin dış manipülasyonlarına karşı daha savunmasızdır. Kolektif psikoloji, kitlelerin duygusal manipülasyonunu, halkın psişik enerjisinin "yabancı düşmanlığına" harcatılması sonucu egemenliğin pekiştirilmesi şeklinde açıklar (Adorno, 1946;aktaran Lamb-Books, 2013, s. 41). Bu, aslında tehlikeli narsisistik ve agresif bir id tarafından aşırı derecede güçlendirilmiş olan egonun ortak psişik halini ifade eder. İd'in duygusal gücünün sosyal kontrolüne yönelik teknikler, Adorno ve Horkheimer için, en şiddetli ırkçı ve militarist kolektif davranışları kışkırtabilir*" (Lamb-Books, 2013, s. 41).

Öğrencilerin, Wenger'in adım adım hayata geçirdiği aşamalar neticesinde öğretmenleri ile olan ilişkisi akılcı olmaktan uzaklaşmıştır ve Weber'in "karizma" kavramı Wenger'da vücut bulmuştur. Weber, görüşlerini açıklamada temel hareket noktası olarak ele aldığı "karizma" kavramını, "*bireysel olarak bir şahsı sıradan insanlardan ayıran ve onun doğaüstü, insanüstü ya da en azından bazı özel istisnai güçlere ya da niteliklere sahip sayılmasına yol açan belli bir nitelik*" anlamında kullanmaktadır. Bu anlamda filmde de aktarıldığı üzere karizmatik kişinin çoğunlukla sihirli bir güce sahip olduğu düşünülmektedir (Eşki, 2010, s. 193). Fromm'un ifade ettiği gibi bir öğretmen ve öğrencilerinin ilişkisindeki itaatin varlığı, ilişki sonucu karşılıklı bir kazanım elde edileceği/edilemeyeceği için "*akılcı otorite"* ile bağdaştırılırken (Fromm, 1967); Otokrasi dersinde, öğretmen sıfatının -*akılcı otoritenin*- başka bir boyuta evrildiği göze çarpmaktadır. Son sahneye değin yalnızca öğretmenin buyruklarını yerine getiren bir itaatkâr kitlesi olarak öğrencilerin yeniden yaratılmasında, "*akıl dışı otorite"*nin inşa edildiğine seyirci aşama aşama sahit olmaktadır.

Özellikle savaşlarla birlikte kitlelerde, yalnızca belirli komutları yerine getiren birer sayıdan ibaret, bir dişli gibi iş gören bensizlik ve birey olmama durumu yaygınlaşmıştır (Arendt 2014, s. 73-74; akt. Yazıcı, 2018, s. 195). Filmde de, grup içerisinde artık birey olmaktan çıkıp bütünün parçası olmanın dinamikleri çeşitli yollardan izleyiciye sunulmuştur. Ortak bir üniforma, bütüne ait olmanın bir simgesi olarak ilk aşama olacaktır. Ancak bu noktada öğrenciler içerisinde istisna olarak, dersi bırakan Mona ve üniforma kuralına uymayıp beyaz gömlek giymemeyi seçen Karo, sıradan itaatkârlar olmaktan uzaklardır. Fromm da bu hususta, kişinin kendisinden başka bir güç ve otoriteye (dışadönük) itaatinin aksine, kendi yargı ve düşüncelerine olan itaatinin (içe dönük) bir boyun eğme olmayıp onaylama işlevi gördüğünden bahsetmektedir (Fromm, 1967). Yani, Mona ve Karo'nun dışadönük bir itaatten içedönük itaate yani bir onaylamaya evrilen davranışı da bu kapsamda açıklanabilmektedir. Ancak diğer öğrenciler için dışadönük bir itaatin söz konusunu olduğunu açıktır. Deslandes (2018, s. 1649) ise bu durumu Fromm'a benzer şekilde "*düzene, mimetizme ve özerkliğin olmayışına itaat, bizleri kendi etik yargılarımızı oluşturmaktan alıkoyan ve sadist ve mazoşist eğilimlerimizi besleyen enstrümanlardır.*" şeklinde ifade etmektedir.

Öğrencilerin birbirlerine karşı tutumları da Dalga'nın yaratılması ile değişime uğramıştır. Örneğin, sutopu antrenmanında Marco'nun bu kez Sinan'a pas vermesi ile ikili arasında ilk kez sağlıklı bir iletişimin kurulduğu görülmüştür. Marco'nun göçmen karşıtı tutumunun yumuşaması Dalga'daki her bireyin yalnızca Dalga mensubu oldukları için dahi değerli addedilebileceği düşüncesi ile birlikte düşünüldüğünde oldukça anlamlıdır. Burada, kolektif kimliğinin oluşmasına en önemli örneklerden biri olarak Tim'in anarşi dersi öğrencileri tarafından zorbalığa uğrarken Sinan ve Bomber tarafından kurtarıldığı sahnedir. Bu noktada, Dalga'da özellikle erkek üyelerin grup içi hareketlerini açıklamak adına oldukça yol gösterici olan ve Öz (2015, s. 495)'e göre Faşizmin en belirgin unsurları olarak şu özellikler dikkat çekicidir: "*Akıl yok edilerek duygular ve içgüdüler harekete geçirilir. Erkek şovenizmi çok yoğun hissedilir gençlik ve yiğitlik fetişleştirilir*". Aynı zamanda, Öz (2015, s. 497), faşizmin anti entelektüel ve şiddet içeren bir söylemi olduğuna da dikkat çekmektedir. Yine, filmin başından beri görünür olmayan Lisa'nın başrol olması Lisa'nın çekingen ve silik imajının, Dalga içerisindeki kolektif kimliği sayesinde, yeni bir statüye ulaşması ile birlikte kaybolduğunun bir işaretidir.

Grup artık ilk eylemini yaptığında artık düşünsel aşamadan aksiyona dönüşmüş bir hareketin varlığından söz edilebilmektedir. Bu noktada Tim, gruba olan aidiyetini bir bağlılık yemini edermişçesine tırmandığı inşaat halindeki yapıya Dalga amblemi çizmesiyle kanıtlamıştır. Tim'in bir silah temin etmiş olması ve şiddet içeren eylemlerin en ön safında bulunması diğer öğrencilerden farklı süreçlerden geçtiğini göstermektedir. Tim dışındaki erkek öğrenciler şiddeti zaten bir araç olarak kullanmaktaydı ama Tim'in sosyal ve psikolojik arka planı göz önünde bulundurulduğunda, gruba dâhil olmak amacıyla bu süreçte hızlı bir dönüşüm geçirmiş olması kayda değer bir noktadır. Tim'in Wenger ve eşinin evine gelmesi ve öğretmenini koruma gereksinimi hissetmesi artık otokrasi dersinin yalnızca ders ve projeden ibaret olmayıp okul dışına taşmış olduğunu seyiciye bir kez daha göstermektedir. Tim'in ve özellikle grubun erkek üyelerinin Dalga'nın yaşamı pahasına şiddete ve teröre olan gereksinimleri totaliter rejimlerin doğası içerisinde gayet anlaşılabilirdir. Bu durumu Yazıcı (2018, s. 203) şu şekilde özetler:

> "*Totaliter ideolojilerde yasa, hareketin kendisini ifade ettiği gibi pozitif hukukun veya yasanın yerini de yekvücut terör alır. Totaliter yönetimin itaatkâr bir hizmetçisi haline gelen yekvücut terör, her türlü özgürlüğü ve insanın çoğulluğunu ortadan kaldırarak onlardan belirli komutları yerine getiren bir bir'lik oluşturmaya çalışır. Yığınları tekdüze bir birlik haline getirdikten sonra onlara boyun eğdirmek adına bilimsel bir tavır takınırlar. İşte totaliter yönetimleri tiranlık rejimlerinden ayıran özelliklerinden birisi de kendi ideolojilerini -yönetimlerindeki her bir insanın teröre uyum sağlaması ve boyun eğmesi için kullandıkları en etkili yöntem olan ideolojik çıkarımlarını- mantıksal bir tutarlılıkla vermeleridir".*

Marco'nun kız arkadaşı Karo'nun karşı faaliyetlerinden ötürü grup içerisinde baskı görmesi ve Karo'nun ikna edilmesi hususunda görevlendirilmiş olması, grup içindeki radikallerin (Dennis, Lisa, Tim vd.) ılımlılar (Marco) ile olan ilişkisini gözler önüne sermek açısından oldukça önemlidir.

Okuldaki ikinci su topu müsabakasında artık şiddetin öğrenciler arasındaki yegâne iletişim aracı olduğu görülmektedir. Gerek müsabaka oyuncuları gerekse tribündekiler birbirlerine karşı fiziksel şiddet kullanmaktan çekinmemektedir. Marco'nun, Karo ile olan tartışmasında Karo'ya Dalga'yı yıldırmaya yönelik hareketlerinin yersiz olduğunu söylemesi ve *dış grup*ta olan Karo'ya uyguladığı sembolik şiddet, tartışmanın sonunda Karo'ya vurması ile fiziksel şiddete dönüşmüş olacaktır. Artık Karo'ya vuran Marco da, tartışma esnasında eşini zayıf noktalarından vurmaya çalışan Wenger da Dalga'nın yalnızca okul sınırları içerisindeki proje olup grup üyelerini etkilemekle kalmadığını fark etmişlerdir. Wenger Dalga'nın sonunu getirecek olan konuşmayı yapmak amacıyla Dalga üyelerini okul salonunda topladığında, üyelere "neye" dönüştüklerini göstermek amacıyla yine retorik gücünü kullanarak başladığı konuşmasıyla aslında Dalga'nın kapanış fazını da başlatmıştır. Wenger'in salonda kendisine karşı gelen Marco'yu zorla sahneye getirtmesi esnasında, onu sahneye getiren itaatkârlardan biri olan Bomber'a neden sorgusuz sualsiz Marco'yu sahneye getirdiğini sorduğunda, Bomber'dan "*Siz istediğiniz için*." yanıtını alacaktır. Akıldışı otorite ve itaat son raddede Bomber'ı ve diğer tüm öğrencileri bu noktaya getirmeyi başarmıştır. Bu esnada, Faşizmin işleyişini yine bir oyunla ancak bu kez kapanış mahiyetindeki bir örnekle anlatmaya çalışan Wenger'e yanıt olarak, Tim, Dalga'nın yok olmasını kabul etmeyip silahına sarılarak çözümü -*tam da Dalga'da tecrübe ettikleri şekilde*- şiddette bulacaktır. Bu noktada, Fromm (1967, s. 30)'un da aktardığı gibi "*Her toplum, üyelerinin ya da belirli bir sınıfın, içinde oldukları durumu kavramalarını önlemek adına her türlü çabayı göstermelidir; aksi halde bu insanlar bilinçliyseler toplumsal olarak ≪tehlikeli≫ düşüncelere ve eylemlere yönelebilirler*". Fromm'a göre bu toplumsal "*bilinçdışı*"lığı koruyabilmek ve sürdürebilmek otoritenin yaşam süresini uzatan faktörlerden biridir. Tim, bu toplumsal bilinçdışılığı sürdürmek isterken aslında Dalga ile birlikte artık hayata geçirmekten çekinmedikleri sembolik ve fiziksel şiddetin, ideolojinin vadettiklerine ulaşma aşamasındaki gerekli eylemler olduğuna inanmaktadır.

Son sahnede, Tim'e göre Dalga, hataları ile birlikte yok olmak üzeredir. "Dalga" yoksa Tim'in uğruna mücadele edeceği bir *iç grubun* olmayacağı gerçeği, Tim'i yeniden Dalga'nın olmadığı günlerdeki gibi bir yokluk durumuyla karşı karşıya bırakacaktır. Nihayetinde, önce Bomber'ın ölümüne sebep olan Tim, sonrasında aynı silahla intihar edecektir. İki öğrenci hayatını, bir öğretmen ise kariyerini ve özgürlüğünü kaybetmiştir. Böylece "Dalga", bu "diktatörlük provası" ile şiddetin kısa bir süre içerisinde bir grup için nasıl en büyük araç olarak kullanılabileceğini ve grup üyelerinin zihinsel temsillerinin "sosyal bilişi" oluşturması ile grup ideolojisinin (film örneğinde: otokrasi) grup üyelerinin "kişisel biliş"lerini nasıl engellendiğini (Van Dijk, 1995; Van Dijk 1997) seyirciye göstermiştir.

Sonuç olarak, Söylem Analizi sayesinde film, haber, yayın ve diğer yazılı/görsel içeriklerin içerdiği cümlelerin tutarlılıkları ve alt metinleri gerek söz dizimsel olarak gerek anlamdan ortaya çıkarılabildiğinden (Richardson, 2004; Van Dijk, 2009) daha ileri çalışmalarda özellikle adli bilimlerin de yararlanacağı bir zeminde film gibi kurgusal olmayan (mahkeme tutanakları, adli görüşmeler, haber metinleri, örgüt manifestoları vb. yayınlar) içeriklerin de söylem analizine tabii tutulması şiddetin ve diğer adli ve toplumsal olguların anlaşılabilirliği açısından oldukça faydalı olacaktır.

Kaynakça

Akkaş, İ., & Uyanık, Z. (2016). Kadina Yönelik Şiddet. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, *6*(1), 32-42.

Anderson, K. T., & Holloway, J. (2020). Discourse analysis as theory, method, and epistemology in studies of education policy. Journal of Education Policy, 35(2), 188-221.

Arpacı, M. (2016). Foucault, Biyopolitika ve Biyotarih: Tarihsel Çalışma Alanları Olarak Tıp, Beden ve Nüfus. *ViraVerita E-Dergi, 1*(3), 80-98.

Coulthard, M. (2013). Forensic discourse analysis. In Advances in spoken discourse analysis (pp. 248-264). Routledge.

Deslandes, G. (2018). Escape from freedom: Revisiting Erich Fromm in the light of contemporary authoritarianism. *Organization Studies, 39*(11), 1649–1657.

Dreyfus, H., and P. Rabinow. (2012). Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics (2nd Ed). Chicago: University of Chicago Press

Eşki, H. (2010). Bugünü Anlamak İçin Max Weber'i Yeniden Okumak. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 6*(11), 187–198.

Etimoloji Türkçe. (2018, Aralık 29). *Faşizm Kelime Kökeni.* Etimoloji Türkçe Web Sitesi: https://www.etimolojiturkce.com/kelime/fa%C5%9Fizm adresinden alındı

Fromm, E. (1967). *İtaatsizlik Üzerine Denemeler.* (A. Sayın, Çev.) İstanbul: Yaprak Yayınları. 12 31, 2018 tarihinde https://fatimekerimli.files.wordpress.com/2016/09/erix-fromm-itaatsizlik-uzerine-tr.pdf adresinden alındı

Kassin, S. M., & Gudjonsson, G. (2004). The psychology of confessions. Psychological Science in the Public Interest, 5(2), 33–67.

Lamb-Books, B. (2013). Adorno and Horkheimer's collective psychology: On psychoanalytic social explanations. *Thesis Eleven, 117*(1), 40-54.

Michaud, Y. (1991). Violence (Translated to Turkish: Cem Muhtaroglu). *Istanbul: Iletisim*.

Ok, A. Ş. (2017). Max Weber'de Otorite ve Meşruiyet Tipolojisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 4*(8), 42-54.

Öz, H. B. (2015). Faşizm: Modernitenin Karanlık Yüzü. H. B. Öz içinde, *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* (s. 479-514). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özerkmen, N., & Gölbaşı, H. (2010). Toplumsal bir olgu olarak şiddet. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, *8*(15), 23-37.

Parker, I. (2014). *Discourse dynamics (psychology revivals): Critical analysis for social and individual psychology*. Routledge.

Richardson, K. (2004). *Internet discourse and health debates*. Springer.

Shapero, J. J. (2011). The language of suicide notes (Unpublished doctoral dissertation). University of Birmingham, England.

Shuy, R. W. (2005). Creating language crimes. New York, NY: Oxford University Press.

Stoetzler, M. (2015). Authority, Identity, Society: Revisiting the Frankfurt School. *Sociology, 49*(1), 191-197.

Talimciler, A. (2012). Toplumsal Yapı ve Değişim Ekseninde Türkiye'de Spor/Futbol: 1920-2012. F. Alpkaya, & B. Duru içinde, *1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim* (s. 479-508). Ankara: Phoenix Yayınevi.

Van Dijk, T. A. (1995). Aims of critical discourse analysis. *Japanese discourse*, *1*(1), 17-27.

Van Dijk, T. A. (1997). *Discourse as social interaction* (Vol. 2). Sage.

Van Dijk, T. A. (2009). News, discourse, and ideology. In *The handbook of journalism studies* (pp. 211-224). Routledge.

Warriner, D., and Anderson, K. T. (2017). Discourse Analysis in Educational Research. In *Research Methods in Language and Education* (3rd ed.), edited by K. King, J-Y. Lai, and S. May, 1-13

Yazıcı, T. (2018). Hannah Arendt'te Totalitarizmin Neliği. *Kaygı*(30), 191-207.